

УДК 331.522.4.003.13:316.343.37 (477.61)

І. А. Денисенко,

*к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та маркетингу,
Луганський національний аграрний університет*

А. Є. Пожидаєв,

аспірант кафедри логістики, Донецький державний університет управління

МОТИВАЦІЯ І ЇЇ ВПЛИВ НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

У представленій роботі автором підіймаються питання ефективності використання трудових ресурсів у сільській місцевості Сходу України, який характеризується, з одного боку, як важливий індустріальний регіон, а з другого — має потужний сільськогосподарський потенціал, але внаслідок об'єктивних причин має високий рівень безробіття як в промисловості, так і в сільському господарстві.

В роботі піднімаються питання ефективного використання трудових ресурсів в сільській місцевості Восточної України, який характеризується, з однієї сторони, як важливий індустріальний регіон, а з іншої сторони, має потужний сільськогосподарський потенціал, але внаслідок об'єктивних причин має високий рівень безробіття як в промисловості, так і в сільському господарстві.

Економічною основою відтворення населення та забезпечення людського розвитку є доходи населення, які формуються як у суспільному, так і домашньому господарствах. Незважаючи на соціальну політику держави, кризові явища призводять до зниження реальних доходів населення та погіршення його добробуту. Природною основою вирішення цих питань є підвищення ефективності використання трудових ресурсів сільських територій.

Вагомим внеском у вирішення проблеми ефективного використання трудових ресурсів є роботи П.Т. Саблука, В.І. Благодатного, Л.О. Мармуль [1; 5]. Певні спроби торкнутись окремих аспектів цієї проблеми зроблені в дисертаційному дослідженні Л. Курбацької [6]. Помітний внесок у загальну теорію управління зробили такі вчені Росії: В.Г. Афанасьєв, Д.М. Гвішіані, О.А. Дейнеко, О.В. Козлов. На сучасному етапі ефективність використання праці в сільськогосподарських підприємствах найнижча, що потребує розробки дієвого механізму використання трудових ресурсів.

Метою нашого дослідження є вирішення питання ефективного використання трудово-

го потенціалу молодих людей, насамперед тих, що мешкають у сільській місцевості. У теперішній час послідовно затверджується новий погляд на робочу силу як на один із основних ресурсів економіки. Він відображає реальне підвищення ролі людського фактора у виробництві, зростання залежності останнього від якості, мотивації і характеру робочої сили, що використовується в цілому і кожного працівника окремо. Великі труднощі нині викликані при працевлаштуванні, а також в умовах, коли скорочуються обсяги виробництва, зростає чисельність вивільнених, незайнятих працівників, знижується життєвий рівень населення і посилюється соціальна напруга у суспільстві.

Україна йде шляхом складних перетворень соціально-політичного та економічного устрою держави, які супроводжуються реформуванням всього господарського механізму: зміною земельних відносин, форм власності, господарювання, організації виробництва, ціноутворення, формування ринку праці. Таке становище негативно позначається на соціально вразливих категоріях населення, особливо молоді. Раціональне використання трудових ресурсів,

особливо в сільській місцевості, є головною умовою ефективного розвитку соціально-економічного життя населення.

В Україні майже 10 млн молодих людей віком до 25 років, у тому числі в сільській місцевості — 3,1 млн. Частка молоді у складі сільського населення у 2008 році становила всього 19,4 %. За результатами наших досліджень зайнятості молоді на селі, виявляється, що тут, як і в цілому по Україні, деформована її міжгалузева структура. У галузях матеріального виробництва працює понад 80 %, тим часом у побутовому обслуговуванні, охороні здоров'я, житлово-комунальному господарстві, освіти молодих людей у 5 разів менше (16 %).

Аналіз показує, що в Луганській області, за період з 2000 по 2009 рік кількість економічно активного населення зменшилася на 3,9 %. Рівень зайнятості за цей період також зменшився з 1078,8 до 956 тис. осіб. Однак слід підкреслити, що наразі поступово зростає кількість самозайнятих, в 2008 році їх питома вага дорівнювала 7 % дорослого населення, а в 2009 році цей показник зріс до 22,1 %. Часткова зайнятість за 2008—2009 роки знизилась на 1,7 %.

Нині в області є гостра необхідність аналізу інформації про середню тривалість життя різних верст населення, визначення особливостей регіонального руху населення, передусім працездатного віку, а також стан здоров'я робітників, тому що ці показники, головним чином, впливають на ефективність функціонування і розвитку ринку праці в регіоні. Погіршує цю ситуацію те, що в регіоні, облік таких даних в установах охорони здоров'я не здійснюється.

Проведене нами дослідження про рівень захворювання населення на території Луганської області свідчить про вкрай незадовільну ситуацію. Незважаючи на суттєве зменшення викидів забруднюючих речовин у повітря, зумовлене більшою частиною спадом виробництва, захворюваність населення продовжує збільшуватись.

Наведені дані свідчать про постійний ріст рівня захворювання дорослих — 0,7 -11,6 %; і відносно стабільний ріст рівня серед підлітків — 2,1 — 6,5% і дітей — 1,7 — 9,2%. Збереження такої тенденції в майбутньому, безумовно, призведе до поступового вимирання населення а додаючи до цього проблеми народжуваності, зменшення можливості подальшого розвитку виробництва і підвищення ефективності праці робітників.

Таблиця 1. Рівень захворюваності населення, чол./1 тис

Категорія	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
Дорослі 21-70 років	1120,1	1127,8	1202,1	1342,4	1362,8	1409,1
Підлітки 15-21 рік	1145,1	1219,5	1274,8	1303,1	1325,9	1354,2
Діти до 15 років	1177,8	1286,9	1387,1	1471,5	1623,4	1651,0

Частка безробітних в загальній чисельності економічно активного населення в 2008 році дорівнювала 11,8 %. З 2000 по 2007 рік рівень безробітних зріс на 16,3 %. Дані 2008 року свідчать про те, що більша частка безробітних це жінки (70 %) та молодь (23 %) [4].

Якісна незбалансованість робочої сили з робочими місцями, слабке регулювання ринку, недостатня сфера прикладання праці на селі призводять до того, що молодь як найбільш соціально уразлива категорія працездатного населення перетворилася в основне джерело поповнення незайнятого населення. Внаслідок збільшення пропозиції робочої сили з боку молоді, посилюються труднощі в її працевлаштуванні.

Досвід багатьох країн свідчить, що протягом десятиріч залишаються гострими проблеми створення ринку праці, зайнятості і безробіття. За останніми статистичними даними, частка повністю безробітних серед економічно активного населення Болгарії, Словаччини сягає 10—12 %, Японії — 3%, США — 6,1 %, Німеччини — 8,2 %, Англії — 9,2%, Франції — 12,6 %.

Вирішення проблеми зайнятості населення і безробіття залежить від законодавчої діяльності держави. У Великобританії політика зайнятості включає систему соціального забезпечення, організацію професійного навчання та працевлаштування, розповсюдження інформації про ринок праці, створення фондів страхування від безробіття, системи соціального забезпечення. [3]

Праця на селі в Україні, особливо аграрна, не є привабливою. Невирішеність ряду виробничих, трудових, матеріальних та соціально-культурних і побутових проблем є основною причиною низької її престижності.

Не менш актуальним залишається питання про рівень заробітної плати селян, яка практично дорівнює мінімальній. Заробітна плата — це складна економічна категорія, яка, з одного боку, є основним джерелом доходу для робітників і їх сімей, а з іншого — є часткою витрат виробництва, але для підприємств це ефективний засіб мотивації працівників, який спонукає до швидкого досягнення кінцевих цілей.

Заробітна плата покликана забезпечувати оптимальне функціонування і постійний розви-

ток трудових ресурсів та виконувати такі функції:

1) забезпечення мінімального прожиткового рівня для некваліфікованих працівників і працівників, які втратили кваліфікаційний рівень;

2) стимулювання підвищення ефективності праці посадових осіб;

3) матеріальне забезпечення робітників пропорційно можливостям підприємства, а також трудовому внеску окремого працівника в досягненні кінцевих цілей.

Слід зазначити, що в сільськогосподарських підприємствах переважно застосовується відрядна форма оплати праці, яка при деяких видах робіт недостатньо виконує мотиваційну функцію, наприклад, при механізованому виробництві. Найбільш ефективним, на наш погляд, що підтверджується світовою практикою, є застосування погодинної оплати, а також преміювання, яке залежить від обсягів виробітку отриманих за рік.

Зв'язок міри праці та рівня оплати здійснюється через форми оплати праці, які залежать не тільки від механізму нових соціально-трудових відносин, а також від особливостей аграрної праці. Погодно-кліматичні умови, родючість ґрунтів, агротехніка вирощування — все це безпосередньо впливає на ефективність виробництва. При однакових витратах праці можна одержати результати, які дуже відрізняються один від одного, а, як наслідок, різну винагороду за працю. Тому слід диференційно підходити до вибору форм оплати праці в кожному конкретному випадку.

При вирішенні питання вибору форми оплати праці необхідно окремо зупинитись на врахуванні як соціальних, так і організаційно-економічних аспектів праці, що формують конкретний механізм мотивації праці, основними серед яких, на нашу думку, слід вважати теорію вдосконалення змістовності праці і залучення працівників до інтересів підприємства.

Однією з основних причин неефективної зайнятості і безробіття селян є недостатнє врахування важливості політики зайнятості та соціальної політики на селі. Соціальні перетворення необхідно спрямувати на створення сприятливого соціального середовища для підвищення престижності та мотивації праці, насамперед молоді, привабливих умов для проживання у сільській місцевості, призупинення руйнації об'єктів соціальної інфраструктури. Серед соціальних пріоритетів має бути і державна допомога селу.

Разом з тим, у процесі здійснення аграрних перетворень, становлення ринкових відносин у деякої частини сільської молоді з'являється зацікавленість до самостійного господарювання, підприємницької діяльності. При створенні відповідних умов частка бажаючих була б значно більшою [2].

Важливим резервом у підвищенні ефективності використання трудових ресурсів виступає кваліфікаційний рівень населення. Швидка зміна тенденцій і напрямів розвитку на ринку праці потребує не лише висококваліфікованих працівників а й можливості перекваліфікації працівників, в руслі вимог ринку.

На наш погляд, регулювання ринку робочої сили, особливо в сільській місцевості, можливе при впровадженні соціально-економічних заходів, спрямованих на оптимізацію балансу між попитом і пропозицією на ринку праці, а також заходів, що підвищують рівень доходів мешканців сільських районів:

— забезпечення прозорості і доступності інформації про існуючі вакансії на підприємствах області а також інформації про безробітних;

— підготовка та підвищення кваліфікації працівників особливо по дефіцитних спеціальностях;

— підтримка діяльності приватних підприємств, стимулювання їх укрупнення і розвитку, бо як відомо в ринкових умовах великі підприємства найбільш конкурентноспроможні і захищені від інфляційних процесів ринку.

Література:

1. Стратегия развития Луганской области до 2011 года. Методология и краткое содержание. — Луганск, 2003.

2. Кибанов А.Я. Основы управления персоналом: учебник для вузов. — М.: "ИНФРА-М", 2008.

3. Бойко О.С. Наука управління персоналом. — Л.: Галичина, 2006.

4. Державний комітет статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

5. Благодатний В.І., Мармуль Л.О. Основи підприємства та агробізнесу: навчальний посібник. — Херсон: Айлант, 2002. — 274 с.

6. Курбацька Л.М. Продуктивність праці у підвищенні економічної ефективності сільськогосподарського виробництва // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 201: в 5 т. Том . — Дніпропетровськ: ДНУ. 2005. — С. 171—177.

Стаття надійшла до редакції 09.08.2011 р.